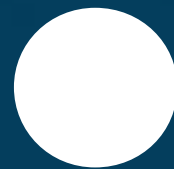

Erfgoed Brussel

37

Herfst 2024

U

Dossier

**OBJECTEN EN
COLLECTIES**

Cultureel erfgoed

Een middel tot dialoog en kennisverwerving

EEN INTERVIEW MET YVES HANOSSET

MEDEOPRICHTER VAN DE VZW PATRIMOINE À ROULETTES

PAULA DUMONT

Op straat, in musea, bij mensen thuis, in het bos, in parken, in cultuurhuizen, op educatieve diensten, in monumenten, op plaatsen waar je ze het minst verwacht, ... Sinds 1998 staat de vzw Patrimoine à roulettes voor een multidisciplinaire, onconventionele benadering van cultureel erfgoed en kunst.¹

VANUIT WELKE BEHOEFTE IS PATRIMOINE À ROULETTES ONTSTAAN?

In het begin van de jaren 1990 was de reeks *Brussel, Stad van Kunst en Geschiedenis*, naast de organisatie van de Open Monumentendagen, het eerste sensibiliseringsinstrument voor erfgoed in het Brussels gewest. Met deze publicatie richtte de erfgoedsector zich voor het eerst tot het grote publiek.

Kort daarna, toen ik als consultant werkte voor de Koning Boudewijnstichting, zorgde een projectoproep met de titel '*Les sens du patrimoine*' voor een ommekeer. Tot dan toe was erfgoed-

educatie volledig gericht op 'oude stenen', op het doorgeven van kennis. Maar deze oproep stelde voor om de dingen anders aan te pakken, door vaardigheden samen te brengen (specialisten, pedagogen en bemiddelaars) om evenementen te creëren die echt tegemoetkwamen aan de behoeften van verschillende doelgroepen. Zo ontstond *Patrimoine à roulettes*, omdat we wilden consolideren wat we dankzij de Koning Boudewijnstichting hadden ontwikkeld: erfgoed mag niet alleen een studie- en kennisobject zijn. Het moet ook een hulpmiddel worden om onszelf en anderen te ontdekken, een communicatiemiddel tussen burgers. Daar is het allemaal mee begonnen.

HOE IS HET DAN VERDER GEGROEID?

Het idee dat erfgoedonderwijs alleen tot doel heeft toekomstige generaties bewust te maken van ons erfgoed zodat ze het kunnen bewaren, volstond niet. We evolueerden langzaam van erfgoedonderwijs naar onderwijs over erfgoed en vervolgens, in de vroege jaren 2000, naar

1. Inleiding op <https://patrimoine-roulettes.org/> (vertaling)

AFB. 1
Voor de tentoonstelling 'Verrassende ophanging: het is in de doos!' in het gemeentehuis van Schaarbeek tijdens de Open Monumentendagen 2019 mocht vzw *Patrimoine à roulettes* vrij kiezen uit 1700 collectiestukken van de gemeente (© Yves Hanosset/*Patrimoine à roulettes*).

AFB. 2
Het Curieuze Neuze-karretje liet het publiek op een ludieke en creatieve manier kennismaken met de enorme rijkdom van het erfgoed dat bewaard wordt in de Brusselse musea. Hier staat het opgesteld in het Jean-Félix Happark in Etterbeek op 5 juli 2021 (© Yves Hanosset/*Patrimoine à roulettes*).

onderwijs door erfgoed. Erfgoed heeft zichzelf bewezen als een effectief hulpmiddel, zowel om te ontdekken wie je bent, waar je vandaan komt en naartoe gaat, als bij het onderwijzen van materies als wiskunde, geschiedenis of aardrijkskunde.

In het Brusselse Gewest leefde een politieke wil om in deze aanpak te investeren, omdat men zich realiseerde dat cultureel erfgoed burgerschap kan bevorderen bij kinderen en jongeren. Dit heeft een soort Copernicaanse revolutie ontketend in de erfgoedwereld.

VANUIT HET STANDPUNT VAN DE 'EXPERTEN' WAS HET IDEE VAN ERFGOED ALS EEN INSTRUMENT VOOR BURGEREDUCATIE GEEN VANZELSPREKENDHEID

Het kader dat we in Brussel hebben opgezet, is ook gekoppeld aan de oproep 'Allemaal gelijk, allemaal anders' van de Raad van Europa. In dit educatiepakket voor intercultureel onderwijs wordt erfgoedpedagogie geïdentificeerd als een instrument voor burgerschap, dat helpt bij het bestrijden van allerlei 'identitaire' uitwassen die kunnen voorkomen bij het omgaan met erfgoed. De identiteitskwestie is namelijk nooit ver weg. In onze visie - en dit is echt fundamenteel - is erfgoed universeel, in de vragen die het oproept, en identiteitsgebonden in de antwoorden die het geeft in tijd en ruimte. Identiteit wordt een bron van rijkdom, verschil en verrijking, niet van uitsluiting.

PATRIMOINE À ROULETTES WAS RECENT ONZE PARTNER IN EEN PROJECT OM HET ROEREND ERFGOED VAN BRUSSEL ONDER DE AANDACHT TE BRENGEN: CURIEUZE NEUZE.

Curieuze Neuze was een soort liefdesverklaring van *Patrimoine à roulettes* aan musea. Het uitgangspunt is dat verborgen schatten in de collecties van musea, openbare gebouwen en religieuze instellingen een vaak onvermoed, rijk gemeenschappelijk erfgoed vormen.

Het uitgangspunt was om deze schatten te delen met de lokale bevolking en zo hun trots ervoor op te wekken. Die ambitie kwam er als antwoord op de vaststelling dat veel mensen niet

naar musea gaan. In lijn met onze filosofie, wilden we die mensen opzoeken waar ze zich bevinden: op het openbaar vervoer, in openbare ruimten, in parken en cafés. De coronacrisis belte ons echter om fysiek op het terrein aanwezig te zijn (vooral in trams), dus creëerden we een app met 50 spelletjes. Andere spellen werden gecreëerd in functie van een locatie. Voor cafés ontwikkelden we een kaartspel en bierviltjes. We ontmoetten daar mensen die een ongelooflijke kennis bezaten van hun lokale gemeenschap en haar erfgoed (AFB.2).

Vanuit dit perspectief willen we graag een derde fase aan de *Curieuse Neuze*-projecten toevoegen: ouderen bereiken en hen laten praten over hun band met een object, een plek of momenten in hun levensgeschiedenis. Dit brengt ons dan ook bij het vraagstuk van het erfgoedbehoud en in het bijzonder de vraag wat we wel moeten bewaren, en wat niet...

CREATIVITEIT IS EEN VAN DE RODE DRADEN IN UW AANPAK. VRAAGT TOE-EIGENING OM CREATIVITEIT?

In mijn ogen moet creativiteit op eenzelfde voet worden geplaatst als erfgoed: het is een hulpmiddel, geen doel op zich. Waarom heeft *Patrimoine à roulettes* altijd gekozen voor een eigenzinnige, poëtische, creatieve benadering van erfgoed? Omdat deze methode de deelnemers aan een activiteit in staat stelt om te reproduceren wat ze hebben begrepen en onthouden. Creativiteit mobiliseert mensen en herstelt hun vertrouwen in het vermogen om dingen te begrijpen zonder specialist te zijn, en om dit te doen volgens hun eigen waardesysteem, hun kennis- of gewoon hun referentiekader. Erfgoed benaderen via de creatieve ervaring, door vaardigheden en intuïties te mobiliseren om iets te begrijpen, stelt de deelnemer in staat om de verworven kennis vast te leggen. Creativiteit is een manier om je iets eigen te maken.

DAT BRENGT ONS BIJ EEN ANDER PROJECT: MUSEUM AAN HUIS...

Museum aan huis is een project dat nu vijf jaar loopt, maar het was een idee waar *Patrimoine à roulettes* al heel lang mee speelde. Het heeft ons tien jaar gekost om een museum te vinden dat de sprong wilde wagen. Dit project is eigenlijk geboren uit een samenloop van omstandig-

heden: enerzijds een museum dat zijn deuren moest sluiten en anderzijds een voorstel aan het museum, als onderdeel van een wijkcontract, om een participatief project uit te werken (AFB.1).

Het Museum van Elsene had al met ons samengewerkt aan een project voor kinderen en wendde zich tot ons. Vervolgens kwamen we op het idee om mensen uit de buurt ambassadeurs te maken voor het museum door hen werken uit de collectie mee naar huis te laten nemen. Ze zouden die werken dan, buiten de museale context, op hun eigen manier laten zien, volgens hun eigen criteria en referentiesysteem.

De directrice van het museum en de verantwoordelijke van de educatieve dienst zagen meteen de onderliggende mogelijkheden en uitdagingen voor het museum ten aanzien van hun publiek en van ambassadeurs. Ik herinner me nog goed de reactie van Claire Leblanc, de conservatrice van het museum, bij haar eerste bezoek. Dat vond plaats in de woning van een oudere dame die een post-impressionistisch schilderij had uitgekozen. Toen ze het werk in het interieur van deze dame zag, zei ze: *"Dit spreekt voor zich!"* Een kunstwerk wordt gemaakt om in een huis, een openbare ruimte, een kerk, enz. te plaatsen, niet in een museum.

Bij elke editie werden tien werken uitgeleend aan gastheren en -vrouwen. Aan het einde van de tiende en laatste editie, en met twee projecten per jaar, tellen we 90 werken die zo getoond werden. Voor deze 90 werken werden er 400 uit de reserves gehaald, aangezien elke gastheer/-vrouw mocht kiezen uit 40 werken!

Dit project is een ongelooflijk menselijk avontuur geweest, met enkele zeer intense ontmoetingen. Het project heeft heel wat opschudding veroorzaakt in de museumwereld en de vakpers. De vraag is gesteld: is dit een 'gadgetproject' of hebben we hier te maken met de publieksbemiddeling van morgen?

IK ZIE EEN LINK MET CHAMBRES D'AMIS, HET PROJECT VAN JAN HOET IN GENT IN 1986.

Dat project vormde een inspiratiebron, maar de nadruk lag daar op kunstenaars die werken voor interieurs maakten, terwijl hier de woningen het museum werden en hun bewoners de bemiddelaars. De zaterdagbezoeken waren voorbehouden aan mensen die door de gastheren en -vrouwen waren uitgenodigd, wat een veel intiemere uitwisseling betekende, maar tegelijkertijd werkte het als een steentje dat in het water wordt gegooid en een rimpel effect veroorzaakt. Het project won meerdere prijzen, met name van de *Fondation de France*, waarbij het geduchte concurrenten zoals het Guggenheim in Bilbao en het Louvre-Lens versloeg.

LAATSTE VRAAG: WAT IS VOLGENS U HET BELANG VAN DE DEPOTCOLLECTIES?

Depotcollecties roepen veel vragen op. Ten eerste, waarom zoveel identieke dingen bewaren die niemand zal zien?

Mijn eerste gedachte was dat die collecties een soort grot van Ali Baba vormen – wat ze in de verbeelding van de bezoekers ook zijn. In de reserves liggen ware schatten. Toen ik in het Jubelparkmuseum werkte, dwaalde ik door de labyrintische opslagruimten en stuitte ik op die verborgen schatten. Ik bleef mezelf dezelfde vragen stellen: waarom worden ze nooit tentoongesteld? Wordt er onderzoek gedaan naar deze stukken? Hoe zit het met hun bewaring?

Onlangs vroeg de stad Saint-Ghislain, bij Bergen, ons na te denken over een nieuw lokaal historisch museum. Omdat ervaring me had geleerd dat het niet eenvoudig is om de keuze van de tentoongestelde werken uit te leggen, stelde ik voor om van het museumdepot het middelpunt van het museum te maken. Het zal een silo worden die door elke verdieping van het museum loopt. De taak van het museum zal er niet in bestaan om tijdelijke thematentoonstellingen te maken, maar om groepen uit te nodigen om korte tentoonstellingen te cureren met behulp van objecten die ze hebben geselecteerd. Deze groepen zullen bestaan uit schoolkinderen, kunststudenten, sporters en seniorenclubs.

Als conservator zal je deze groepen moeten benaderen, hen moeten uitnodigen om een tentoonstelling samen te stellen en helpen om hun boodschap via de objecten over te brengen. Vanuit mijn oogpunt is dit het museum van de toekomst.

De taak van de specialist verdwijnt niet, want de objecten moeten worden bewaard en bestudeerd, maar het discours zal niet langer uitsluitend van hen afkomstig zijn. De specialisten zullen eerder een rol spelen bij het aanreiken van sleutels voor de ontdekking. In die zin is het debat over dekolonisatie van groot belang voor mij, want in plaats van monumenten van hun voetstuk te stoten, moeten we ze een nieuwe context geven. Wij zijn niet verantwoordelijk voor de wreedheden van onze voorouders, maar het is belangrijk dat we ons bewust zijn van wat er is gebeurd.

Redactiecomite

Jean-Marc Basyn, Okke Bogaerts, Stéphane Demeter, Paula Dumont, Valerie Orban et Cecilia Paredes.

Coördinatie dossier

Pascale Ingelaere en Murielle Leseqque
Paula Dumont en Cecilia Paredes

Coördinatie iconografie

Julie Coppens en Paula Dumont

Auteurs/ redactionele medewerking

Véronique Baccharini, Anne Carre, Elodie Cugnon, Thierry Claessens, Alice Graas, Ann Degraeve, Livia Depuydt, Sergio De Vincenzo, Eric Flamée, Yves Hannosset, Pascale Ingelaere, François-Xavier Lavenne, Murielle Leseqque, Pierre Loze, François Mairesse, Muriel Muret, Camille Paget, Géraldine Patigny, Constantin Pion, Sophie Rassat, Chiara Tomalino, Delphine Tonglet, Aline Wachtelaer, Marc Xenophontos, Benjamin Zurstrassen

Eindredactie nederlands

Okke Bogaerts, Paula Dumont

Eindredactie frans

Cecilia Paredes

Vertaling

Oneliner
Linguanet

Nalezing

Ann Degraeve, Valerie De Witte, Wim Kenis, Koenraad Raeymaekers, Coralie Smets, Tom Verhofstadt, Ilse Weemaels en de leden van het redactie-comité

Vormgeving en cartografie

Toast Confituur Studio

Lijst met afkortingen

AHM – Archieven Hortamuseum
AML – Archives et Musée de la littérature
DC.UB – Documentatiecentrum urban brussels
GAE – Gemeentelijke archieven Elsene
GAS – Gemeentelijke archieven Schaarbeek
GASG – Gemeentelijke archieven Sint-Gillis
KIK-IRPA – Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium / Institut royal du Patrimoine artistique
KMKG – Museum Kunst & Geschiedenis
KMSKB – Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België
MSB – Museum Stad Brussel - Broodhuis
SAB – Stadsarchief Brussel
SABAM – Vereniging voor auteurs – fotografen

ISSN

2034-5771

Wettelijk Depot

D/2024/6860/007

Alle teksten zijn vertaald uit het Frans.
Cette revue paraît également en Français sous le titre « Bruxelles Patrimoines ».

Ontwerper van de maquette

Polygraph'

Druk

db Group.be

Verspreiding

Cindy De Brandt, Ilse Weemaels.
bpeb@urban.brussels

Bedankingen

Jean Bériaux, Anne Carre, Philippe Charlier, Adrien Dominique, Alice Gérard, Abigaël Gillard, Sarah Herrensens, Isabelle Leroy, Marie-Pierre Mathy, Muriel Muret

Coördinatie publicaties

Cecilia Paredes

Verantwoordelijke uitgever

Sarah Lagrillière, adjunct directeur generaal, urban.brussels (Gewestelijke Overheidsdienst Brussel Stedenbouw en Erfgoed) Kunstberg 10-13, Brussel

De artikelen zijn gepubliceerd onder de verantwoordelijkheid van de auteurs. Alle rechten voor het reproduceren, vertalen of herwerken zijn voorbehouden.

Contact

Urban.brussels - Directie Kennis en Communicatie
Kunstberg 10-13, 1000 Brussel
www.urban.brussels
editions@urban.brussels

Herkomst van de foto's

Mochten er ondanks onze inspanningen om alle reproductierechten te betalen toch nog gerechtigden zijn die niet gecontacteerd werden, dan worden zij verzocht zich kenbaar te maken bij de Directie Cultureel Erfgoed van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Erfgoed Brussel reeds verschenen

001 - November 2011
Terug naar school

002 - Juni 2012
De Hallepoort

003-004 - September 2012
De kunst van het bouwen

005 - December 2012
Hôtel Dewez

Extra nummer 2013
Het erfgoed schrijft onze geschiedenis

006-007 - September 2013
Brussel, m'as-tu vu?

008 - November 2013
Industriële architectuur

009 - December 2013
Parken en tuinen

010 - April 2014
Jean-Baptiste Dewin

011-012 - September 2014
Geschiedenis en herinnering

013 - December 2014
Cultusgebouwen

014 - April 2015
Zoniënwoud

015-016 - September 2015
Ateliers, fabrieken en kantoren

017 - December 2015
Stadsarcheologie

018 - April 2016
De Gemeentehuizen

019-020 - September 2016
Stijlen gerecycleerd

021 - December 2016
Victor Besme

022 - April 2017
Art nouveau

023-024 - September 2017
Natuur in de stad

025 - December 2017
Conservatie op de steigers

026-027 - April 2018
Kunstenaarsateliers

028 - September 2018
Het Erfgoed, dat zijn wij!

Extra nummer - 2018
De restauratie van een uitzonderlijk decor

029 - December 2018
Historische Interieurs

030 - April 2019
Beton

031 - September 2019
Een plaats voor kunst

032 - December 2019
De straat anders bekeken

033 - Lente 2020
Lucht, warmte, licht

034 - Lente 2021
Kleuren en textures

035 - Lente 2021
Georges Houtstont en de ornamentenkoorts van de Belle Époque

036 - Herfst 2022
Stadsgezichten

037 - Herfst 2024
Objecten en collecties

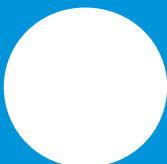
Alle artikelen kunnen geraadpleegd worden op www.erfgoed.brussels

urban.brussels zet resoluut in op de kennismaatschappij en wil met zijn publiek een moment van introspectie en expertise delen over de stedelijke thema's van vandaag. De pagina's van *Erfgoed Brussel* bieden het stedelijk erfgoed in al zijn diversiteit een forum voor open en pluralistische reflectie.

Het nummer *Objecten en collecties*, geeft een inkijk in de buitengewone rijkdom en diversiteit van het roerend erfgoed, aanwezig in het Brusselse gewest. Tien jaar geleden verwierf het Gewest de bevoegdheid over deze nieuwe materie. Tijd om stil te staan bij de uitdagingen voor het beheer, de conservatie en de waardering van dit bijzonder erfgoed, alsook bij de ambities voor de toekomst.

Sarah Lagrillière,
Adjunct directeur generaal

U

15 €

ISBN 978-2-87584-217-6